

بررسی پدیده خشونت در خانواده های پدر معتاد

پژوهشگر: سید رضا جوادیان

مشاوران: حسین حاج بابایی، دکتر حسن پاشا شریفی

Abstract

Present study is a correlation non-experimental research which studied violence in families whose father is addict. This research random sample is made up of 256 woman who being came to addiction remedy center of isfahan accompanied by their husbands. The research tool was approved questionnaire on evaluation of family violence. Chi square test and ANOVA are used in the analysis of data. The results revealed there is not any violence in 17.2 percent of families, versus there is physical violence in 0.8 percent, psychological violence in 18.4 percent and there is both of kind (physical & psychological violence) in 63.6 percent of families. Also the findings indicated that there is not any relationship between kind and repetition times of violence with age, vocation, addiction kind and bad record of men. But there is relationship between repetition times of violence and grade of men.

Keywords: Family violence, Wife abuse, Child abuse, Addict.

چکیده

پژوهش حاضر که یک تحقیق غیرآزمایشی (توصیفی) از نوع همستگی است، به بررسی پدیده خشونت در خانواده های پدر معتاد و رابطه آن با نوع اعتیاد، سابقه جنایی، وضعیت شغلی، سنی و تحصیلی معتادان پرداخته است. بر این اساس تعداد ۲۵۶ نفر از زنانی که به همراه همسران معتاد خود به مرکز پذیرش و درمان معتادان شهر اصفهان مراجعه کرده اند، به صورت تصادفی برگزیده شدند. برای بررسی پدیده خشونت از پرسشنامه محقق ساخته ارزیابی خشونت خانوادگی استفاده شده و با توجه به اسمی و فاصله ای بودن مقیاس، داده ها از طریق آزمون مجذور خی و تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) مورد تحلیل قرار گرفته اند. نتایج نشان داد که در ۱۷/۲ درصد خانواده ها هیچ نوع خشونتی وجود ندارد و در مقابل در کمتر از یک درصد (۰/۸ درصد) خانواده ها تنها خشونت جسمی، در ۱۸/۴ درصد خانواده ها فقط خشونت روانی و در ۶۳/۶ درصد خانواده ها هر دو نوع خشونت (جسمی و روانی) وجود دارد. همچنین یافته های یادگرا آن هستند که بین نوع خشونت و دفعات تکرار خشونت با نوع اعتیاد، سابقه جنایی، وضعیت شغلی و سنی مردان رابطه معنی داری وجود ندارد. اما دفعات تکرار خشونت با تحصیلات مرد رابطه معنادار دارد.

کلیدواژه ها: خشونت خانوادگی، همسرآزاری، کودک آزاری، معتاد.

مقدمه

خانواده‌هایی که به ظاهر شرایط مطلوبی دارند، دیده می‌شود. همچنین بررسی‌های تطبیقی نشان داد که عواملی مانند قومیت، نژاد، مذهب و ... در بروز این پدیده دخیل نیست و خشونت خانوادگی در بسیاری از خانواده‌ها وجود دارد (۳).

در سال ۲۰۰۰ حدود چهارمیلیون زن آمریکایی انواع تهاجمات را به وسیله شریکان زندگی خود تجربه کرده‌اند (۴) و طبق گزارش FBI در سال ۱۹۹۲ از هر ده قربانی زن، سه نفر توسط شوهر یا دوست پسر خود کشته شده‌اند (۵).

در روسیه تقریباً نیمی از مقتولان در سال ۱۹۹۵ زنانه بودند که به دست همسرانشان کشته شده بودند (۶). در سوئد بنا بر آمار رسمی، سالانه حدود ۱۹ هزار مورد شکایت رسمی از اعمال خشونت علیه زنان به ثبت می‌رسد که $\frac{۲}{۳}$ آن در منازل رخ می‌دهد (۷).

کودک آزاری نیز که شکل دیگری از خشونت خانوادگی است پدیده شایعی بوده و تقریباً در تمام جوامع وجود دارد. در آمریکا، سالانه دومیلیون کودک توسط یکی از اعضای خانواده کتک می‌خورد (۸) در کانادا کودکان و نوجوانان زیر ۱۸ سال ۶۰ درصد قربانیان خشونت جنسی و ۲۰ درصد قربانیان خشونت جسمی را تشکیل می‌دهند (۹).

به طور کلی خشونت خانوادگی، سوءاستفاده از اعتماد و وابستگی در درون روابط خانوادگی است و شامل بسیاری از اشکال رفتارهای خشونت آمیز مثل بدرفتاری عاطفی، بد رفتاری روانی، بی توجهی، استثمار مالی، از بین بردن دارایی، فحاشی و بددهنی به عزیزان، صدمه جسمی، آسیب جنسی و قتل می‌باشد (۱۰).

به همین ترتیب تحقیقات مختلف در بررسی عوامل مؤثر بر بروز خشونت در خانواده‌ها به عوامل بسیاری اشاره داشته‌اند. یکی از این عوامل که در مقایسه با بقیه تأثیر

خشونت همواره بر تاریخ بشر حاکم بوده و انسانیت طی قرن‌ها از خشونت آسیب دیده و تحقیر شده است. طبق گزارش‌های جنایی FBI در سال ۱۹۹۲ در آمریکا ۱۹۲۲۲۷۴ مورد جرائم خشونت‌آمیز روی داده است. از این رقم ۱۰۹۰۶۲ مورد، تجاوز به عنف و ۲۳۷۶۰ مورد قتل بوده است (۱). در ایران نیز در سال ۱۳۷۸ حدود ۳۴۰۷۹۶ فقره جرایم خشونت‌آمیز (قتل، ضرب و جرح و جرایم اطفال) به دادگاه‌های عمومی ارجاع شده است (۲). گفته می‌شود که خشونت زمانی روی می‌دهد که تعادل بین تکانه‌ها و کنترل درونی در هم می‌شکند (۱). با این وجود توجیحات متفاوتی در مورد علل بروز خشونت انسانی وجود دارد که عبارت است از:

۱- تمایلات و خواسته‌های درونی

۲- انگیزه‌های بیرونی جهت آسیب‌رسانی به دیگران
۳- ترکیب شرایط موجود اجتماعی با یادگیری‌های پیشین افراد.

در میان انواع خشونت که شامل خشونت خانوادگی، خشونت اجتماعی و خشونت دولتی است (کاشانی ۱۳۷۷) خشونت‌های خانوادگی پدیده‌ای است که هنوز در برخی جوامع کمتر بدان توجه می‌شود.

تا حدود ۲۰ سال قبل جامعه‌شناسان در مورد وظایف و کارکردهای خانواده عقاید یکسانی نداشتند اما خشونت در خانواده را امری استثنایی و ناشی از شرایط نامناسب مادی، ویژگی‌های شخصیتی افراد یا ایجاد شرایط بحرانی در خانواده تلقی می‌کردند. بررسی‌هایی که در سه دهه بعد انجام شد نتایج حیرت‌آوری به بار آورد. یعنی بر خلاف تصور کارشناسان، خشونت پدیده‌ای استثنایی نیست و رواج فراوانی در میان خانواده‌ها دارد. نتایج این بررسی‌ها مشخص کرد که خشونت در خانواده هم در طبقات پایین، متوسط، بالا، هم در میان افراد باسواد و کم‌سواد و هم در میان خانواده‌های دچار بحران و

هدف پژوهش:

هدف کلی این پژوهش که یک تحقیق غیرآزمایشی از نوع همبستگی است، شناسایی پدیده خشونت در خانواده‌های پدر معنای و بررسی رابطه آن با نوع اعتیاد، سابقه جنایی، وضعیت شغلی، سنی و تحصیلی معنادان می باشد.

فرضیه های پژوهش عبارت است از:

الف- بین نوع خشونت با نوع اعتیاد، سابقه جنایی، شغل، سن و تحصیلات مردان رابطه وجود دارد(در قالب ۵ فرضیه).

بین دفعات تکرار خشونت با نوع اعتیاد، سابقه جنایی، شغل، سن و تحصیلات مردان رابطه وجود دارد(در قالب ۵ فرضیه).

آزمودنی ها:

جامعه آماری این پژوهش تمامی همسران افراد معتاد به یک یا چند ماده مخدر مراجعه کننده به مرکز پذیرش و درمان معنادان خود معرف اداره بهداشتی شهرستان اصفهان می باشد.

با توجه به عدم امکان بررسی این جامعه نسبتاً بزرگ، نمونه‌ای از آن انتخاب گردیده است که نتایج پژوهش قابل تعمیم به آن جامعه گردد. بدین طریق نمونه پژوهش عبارت است از کلیه همسران افراد معتادی که در طی شش ماه (در نوبت صبح روزهای فرد و نوبت عصر روزهای زوج) به مرکز پذیرش و درمان معنادان شهر اصفهان مراجعه کرده‌اند.

حجم نمونه:

با در نظر گرفتن نحوه انتخاب نمونه آماری پژوهش و روش نمونه‌گیری در مجموع تعداد ۲۸۲ زن به همراه همسران خود به مرکز پذیرش و درمان معنادان خود معرف بهداشتی اصفهان مراجعه کردند. از این تعداد ۲۷ نفر به دلیل اینکه همسرانشان مبتلا به بیماری حاد روانی بودند از نمونه آماری پژوهش حذف گردیدند. به این

بیشتری بر بروز خشونت دارد مصرف مواد مخدر و الکل می باشد.

در مصاحبه با زنان کتک خورده مشخص شد که مواد مخدر در بروز خشونت نقش بارزی داشته است و حدود ۸۵٪ شوهرانی که همسران خود را مورد ضرب و شتم قرار می دادند یا الکل می نوشیدند و یا مواد مخدر استعمال می کردند(۱۱).

مصرف مواد مخدر حتی در یک عضو از اعضای خانواده می تواند اثرات وسیعی بر کل خانواده داشته باشد. این اثرات به صور گوناگون نظیر رفتار خشن، نارسایی عملکرد خانواده، سازش نایافتگی خانواده، استفاده از مکانیزمهای دفاعی زیانبار و بد رفتاری جسمی و جنسی متبلور می شود. همراهی سوء مصرف مواد و خشونت در یک عضو از خانواده به دلیل آسیب دیدگی جسمی و روانی آن عضو، به طور مستقیم یا غیر مستقیم به سایر اعضای خانواده بر می گردد(۱۲).

دنيسون، پارادس وبوت(۱۹۹۷) پرخاشگری را در معنادان بررسی کرده، نشان دادند که هر چه میزان اعتیاد فرد به حسب زمان و میزان مصرف، بالاتر باشد، پرخاشگری بیشتری از خود نشان می دهد و در عین حال مصرف کنندگان کوکابین نسبت به الکیها پرخاشگری بیشتری داشتند(۱۳). همچنین گرونولد(۱۹۸۹) در بررسی خود نتیجه گرفت که کودک آزاری توسط والدین در میان مردانی که اغلب به طور افراطی الکل می نوشند آزار بیشتر از مردان غیر الکی وجود دارد(۱۰).

به علت اهمیت موضوع، پژوهش حاضر با این فرض انجام گرفته که بتوان پدیده های خشونت خانوادگی و اعتیاد در خانواده را به عنوان یک مشکل در نظر گرفته و با انجام مداخله ای مفید و مؤثر، در راستای درمان و بهبود آنها به طور هم زمان گام برداشت. چرا که با توجه کردن و پرداختن به هر یک می توان به بهبودی و تداوم درمان دیگری کمک کرد.

معتاد به تریاک (۸۰/۹ درصد) و دارای تحصیلات ابتدایی (۳۵/۹ درصد) بوده و در گروه سنی ۳۴-۳۰ (با میانگین سنی ۳۴) قرار داشتند.

در بیشتر خانواده‌ها فحاشی علیه زن (۷۶/۲ درصد)، تخریب اشیاء توسط مرد (۵۰/۸ درصد) و خشونت جسمی علیه زن (۶۰/۹ درصد) به شکل سیلی زدن (۲۳/۹ درصد) وجود دارد. ضمن اینکه بیشتر فرزندان (۶۲/۳ درصد) شاهد اعمال خشونت پدر علیه مادر خود هستند.

اکثر آزمودنی‌ها (۴۲/۴ درصد) سالیانه بین ۱ تا ۴ بار توسط همسر خود کتک خورده و حداقل هفته‌ای یک بار مورد فحاشی واقع می‌شوند و در هنگام بروز خشونت هیچ کاری نمی‌کنند (۴۲/۲ درصد) و از هیچ منبعی جهت کمک استفاده نمی‌نمایند (۴۹/۷ درصد).

در بیشتر خانواده‌ها خشونت جسمی (۶۷/۳ درصد) و فحاشی علیه فرزندان (۷۶/۸ درصد) وجود نداشته و اکثر زنان نیز (۹۲/۸ درصد) توسط شوهر خود در منزل یا اتاق حبس نشده‌اند.

در مجموع از بخش توصیف داده‌های (۲۵۶ آزمودنی) این پژوهش چنین نتیجه‌گیری می‌شود که در ۱۷ درصد خانواده‌ها هیچ نوع (شکل) خشونتی وجود ندارد و در مقابل در کمتر از یک درصد (۸ درصد) خانواده‌ها، تنها خشونت جسمی، در ۱۸/۴ درصد خانواده‌ها فقط خشونت روانی و در ۶۳/۶ درصد خانواده‌ها هر دو شکل خشونت جسمی و روانی وجود دارد.

۳) نتایج کلی آزمون فرضیه‌ها:

برای آزمون پنج فرضیه اول پژوهش از آزمون مجذور خی استفاده شد و برای این کار آزمودنی‌ها به دو گروه تقسیم شدند:

۱- آزمودنی‌هایی که در منازلشان فقط خشونت روانی وجود داشت.

۲- آزمودنی‌هایی که در خانه‌هایشان هم خشونت روانی و هم خشونت جسمی وجود داشت.

ترتیب با احتساب مورد فوق جمعاً ۲۵۶ نفر حجم نمونه این پژوهش را تشکیل داده که مورد آزمون قرار گرفتند. ابزار تحقیق:

به طور کلی در این پژوهش برای شناسایی پدیده خشونت خانوادگی از پرسشنامه محقق ساخته‌ای استفاده شد. این پرسشنامه ۱۸ سؤالی شامل دو قسمت بود:

قسمت «الف» حاوی ویژگی‌های دموگرافیک زنان و قسمت «ب» حاوی اطلاعاتی چون سن، شغل، تحصیلات و نوع ماده مورد مصرف افراد معتاد بود.

سؤالات ۱ الی ۱۶ نیز مربوط به وضعیت خشونت در خانواده بود که توسط آزمودنی پاسخ داده می‌شد و دو شکل خشونت علیه زن و فرزندان که شامل خشونت فیزیکی و روانی است را مورد بررسی قرار می‌داد.

روش جمع‌آوری اطلاعات:

از زنانی که به همراه شوهرانشان به مرکز پذیرش و درمان اعتیاد مراجعه کرده بودند دعوت می‌شد تا در حین معاینه همسر خود توسط پزشک، جهت تکمیل پرسشنامه در اطاق مددکاری اجتماعی حضور یابند.

روش تجزیه تحلیل داده‌ها:

در این پژوهش در آمار توصیفی از شاخصهایی مانند فراوانی، درصد فراوانی و میانگین‌ها و در آمار استنباطی از آزمون مجذور خی (برای آزمون فرضیه‌هایی که متغیر وابسته آنها نوع خشونت است)، تحلیل واریانس یک طرفه (برای آزمون فرضیه‌هایی که متغیر وابسته آنها دفعات تکرار خشونت است) و آزمون t استفاده شد.

نتایج

نتایج کلی توصیف داده‌ها:

به طور خلاصه از توصیف داده‌های آماری پژوهش این نتایج به دست آمده که بیشتر آزمودنی‌ها (۲۸/۳ درصد) در گروه سنی ۲۹-۲۵ سال (با میانگین سنی ۲۹/۶) قرار داشته و دارای تحصیلات ابتدایی بوده (۳۷/۴ درصد) و حداقل یک فرزند (۳۱/۶ درصد) داشتند. اکثریت همسران آنها نیز

آمیزی چون لگدزدن و مشت زدن به دیگران و حتی خودزنی است (۱۵).

از دیگر یافته های این پژوهش تأیید نشدن رابطه معنی دار بین دفعات تکرار خشونت با سن، شغل، نوع اعتیاد و سابقه جنایی مرد است. به این ترتیب بر خلاف عقیده «استراوس» (۱۹۷۵) مبنی بر افزایش ضرب و شتم زنان در صورت بیکار بودن شوهر (۱۱) و همچنین نتایج پژوهش افتخاری (۱۳۸۰) مبنی بر بیشتر بودن خشونت خانوادگی در مردان معتاد به هرئین نسبت به مردان معتاد به تریاک (۱۶)، متغیرهای شغل، نوع اعتیاد و سن مرد در این پژوهش به عنوان عامل مؤثری بر دفعات تکرار خشونت قلمداد نمی شوند. در حالیکه وجود رابطه معنی دار بین دفعات تکرار خشونت و تحصیلات مرد در تأیید یافته های پمپل و ویلیامز (۱۹۹۸) است.

به نظر می رسد که همسو نبودن نتایج اکثر فرضیه های این پژوهش با یافته های محققان دیگر و تأیید نشدن رابطه معنی دار بین بیشتر متغیرهای این تحقیق، به علت تجمع اکثریت آزمودنی ها در یک یا دو گروه از گروه های متغیرهای مستقل و در نتیجه نبودن واریانس بین آن متغیرها باشد.

محققان و متخصصان علوم رفتاری و اجتماعی،

پدیده خشونت خانوادگی را یک مسأله اجتماعی و چند بعدی که تحت تأثیر عوامل مختلفی شکل و تشدید می یابد، مطرح می کنند. این عوامل عبارتند از (۱۱):

۱- ویژگی های انفرادی (شخصیتی) زن و شوهرها

۲- هنجارهای فرهنگی و ارزشهای مرتبط با خانواده
۳- سازمان خانواده و جامعه.

از طرف دیگر پمپل و ویلیامز (۱۹۹۸) نیز با انجام تحقیقی نتیجه گرفتند که میزان خشونت خانوادگی (دفعات تکرار) نسبت به مواردی چون نژاد، جنس، وضعیت تحصیلی، میزان درآمد و محله جغرافیایی تغییر می کند (۴). پژوهش حاضر هم به بررسی رابطه بین نوع خشونت و دفعات

در این فرضیه ها ارتباط نوع خشونت به عنوان متغیر وابسته و نوع اعتیاد، سابقه جنایی، شغل، سن و تحصیلات مردان به عنوان متغیرهای مستقل در قالب پنج فرضیه مورد بررسی قرار گرفت.

پنج فرضیه اول

همان طور که در جدول (۳) نمایان است رابطه معناداری بین نوع خشونت با متغیرهای نوع اعتیاد، سابقه جنایی، شغل، سن و تحصیلات مرد وجود نداشت.

برای آزمون پنج فرضیه دوم پژوهش آزمون t و تحلیل واریانس یک طرفه (ANOVA) مورد استفاده قرار گرفت (به لحاظ این که متغیر دفعات تکرار خشونت از نوع فاصله ای بود).

مطابق جدول (۴) هیچ یک از متغیرهای سن، شغل، نوع اعتیاد و سابقه جنایی مرد با دفعات تکرار خشونت خانوادگی رابطه معنادار نداشتند. در حالی که رابطه معنادار بین متغیر دفعات تکرار خشونت و تحصیلات مرد در سطح $0/05$ تأیید شده است. آزمون $L.S.D$ نشان داد که دفعات تکرار خشونت در مردان دارای تحصیلات ابتدایی بیشتر از مردان دارای تحصیلات دیپلم و فوق دیپلم است.

بحث و نتیجه گیری

نتایج حاصل نشان داد که بین نوع خشونت با سن، تحصیلات، شغل، نوع اعتیاد و سابقه جنایی مرد رابطه معنی داری وجود ندارد. این در حالی است که یافته های بارنت و فاگان (۱۹۹۳)، هوتالینگ و سوگرم (۱۹۹۰)، پان، نیدیک و الاری (۱۹۹۴) حاکی از آن است که بین تمایل به خشونت با سن مرد و درآمد وی رابطه معکوس وجود دارد (۱۴). از طرفی پرسکوت و لت کو (۱۹۷۳) نتیجه گرفتند که مردان بیکار یا مردانی که کار پاره وقت دارند در مقایسه با مردان شاغل خشونت بیشتری در خانواده اعمال می کنند (۱۱). همچنین دمونت (۱۹۹۳) نشان داد که مصرف زیاد ترکیبات PCP عامل رفتارهای خشونت

موارد زیر نیز در اولویت برنامه‌های درمانی برای مشکلات اعتیاد و خشونت خانوادگی قرار گیرند:

آموزش و حمایت مردان پرخاشگر معتاد جهت پرهیز از مصرف مواد، الکل و رفتارهای خشونت‌آمیز.

ارائه برنامه‌های درمان اعتیاد همراه با آموزش تکنیکهای کنترل خشم و خودکنترلی.

آموزش مهارت‌های ارتباطی مثبت و مهارت‌های اجتماعی به فرد معتاد و در صورت نیاز خانواده وی.

تعلیم تکنیک‌های مؤثر حل مسأله به طرفین درگیر هر دو مشکل.

توجه کردن به نیازهای سیستم خانواده (از طریق خانواده درمانی). توضیح اینکه خشونت خانوادگی باعث عدم تعادل و توازن قدرت در روابط افراد خانواده می‌شود و معمولاً مانع از گفتگو و مذاکره مؤثر است. در این صورت جهت تأمین نیازهای سیستم خانواده لازم است که این ناتوانی در توزیع و تعادل قدرت رفع گردد.

منابع

- کاپلان، سادوک و گرب (۱۳۷۶) «خلاصه روانپزشکی علوم رفتاری- روانپزشکی بالینی» ترجمه نصرت‌ا... پورافکاری، تهران، انتشارات شهرآب.
- عملکرد قوه قضائیه در نگاه آمار (۱۳۷۹) ماهنامه دادگستر، شماره ۴ بهمن و اسفند ۷۹.
- اعزازی، شهلا (۱۳۷۷) «خشونت خانوادگی، بازتاب ساختار جامعه» ماهنامه زنان، شماره ۵۰، دی و بهمن ۷۷.
- "Domestic violence statistics: Prevalence and Trends" Therapistfinder Journal – Mir Internet Services
- ۵) مهرانگیزکار (۱۳۷۹) «پژوهشی درباره خشونت علیه زنان» چاپ اول، تهران، انتشارات روشنگران.
- ۶) زیگر، جونی (۱۳۷۷) «خشونت‌های خانگی» ترجمه زهره زاهدی، ماهنامه زنان، شماره ۴۴، سال هفتم، تیرماه ۷۷.

تکرار خشونت خانوادگی با سن، تحصیلات، نوع اعتیاد و سابقه جنایی مردان پرداخته و نشان داد که تنها بین دفعات تکرار خشونت و تحصیلات مرد رابطه معنی داری وجود دارد.

بنابراین با کمی تأمل می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که این پژوهش به احتمال زیاد یافته‌های محققان و نظرات متخصصان مذکور را مورد تأیید قرار می‌دهد. به این صورت که عواملی چون سن، شغل، نوع اعتیاد و سابقه جنایی مردان (که تقریباً در دسته بندی بالا جای نمی‌گیرند) تأثیری برنوع خشونت و دفعات تکرار آن ندارند. البته چنانچه یک گروه مقایسه متشکل از زنان افراد غیر معتاد نیز در این پژوهش وجود داشت نتیجه حاصل، اعتبار و قابلیت تعمیم بیشتری پیدا می‌کرد. در پایان شاید ذکر این نکته تاحدودی صحیح باشد که «خشونت خانوادگی بیشتر تحت تأثیر عوامل فرهنگی، آموزشی و اجتماعی است تا عوامل شخصی».

محدود کردن مطالعه به جامعه زنان افراد معتاد مراجعه کننده جهت ترک اعتیاد، عدم همگنی کامل آزمودنیها و نبود یک گروه مقایسه، مهمترین محدودیتهای این پژوهش به شمار می‌رفتند.

در پایان پیشنهاد می‌شود که به دلیل میزان بالای خشونت در خانواده های مورد مطالعه این پژوهش (۸۲/۸ درصد)، متخصصان مراکز درمان اعتیاد رفتارهای خشونت آمیز فرد معتاد را در طول درمان مورد بررسی و کاوش قرار دهند تا بتوانند شیوه مؤثرتری در درمان اعتیاد داشته باشند. همچنین ابزارهای تشخیصی ویژه ای تهیه شده و در اختیار درمانگران و مشاوران افراد معتاد قرار داده شود تا آنها بتوانند از طریق آن افرادی که خود، قربانی یا مرتکب خشونت خانوادگی هستند را شناسایی نمایند.

در نهایت توصیه می‌گردد که ضمن آگاه کردن خانواده ها از فرایند ترک اعتیاد، عود و سیکل خشونت خانوادگی،

۱۲) ابراهیمی، علی اکبر (۱۳۸۰) «اعتیاد و پویاییهای خانواده» جزوه آموزشی، معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی استان اصفهان.

۱۳) گل پرور، محسن (۱۳۷۸) «مقایسه ویژگیهای روانی و روابط زناشویی معتادان و غیرمعتادان و همسران آنها» پایان نامه کارشناسی ارشد (چاپ نشده) دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان. "Domestic Violence" 14) NVAA Text 2000- chapter9. 15) Toronto: Addiction Research Foundation, 1995.

۱۶) افتخاری، فاطمه (۱۳۸۰) «بررسی میزان خشونت خانوادگی بین افراد معتاد به تریاک و افراد معتاد به هروئین» پایان نامه کارشناسی (چاپ نشده)، دانشگاه پیام نور وزوان.

۷) درویش پور، مهرداد (۱۳۷۸) «چرا مردان به اعمال خشونت علیه زنان ترغیب می شوند؟» ماهنامه زنان، سال هشتم، شماره ۵۶، مهرماه ۷۸.

8) Battered Women's Statistics For the united states" Bottered Women's Shelter of summit & Medina Counties, ohio.

9) Family violence" Health canada magazine February 2001.

10) H"Family Violence and substance- Abuse" Information From the National Clearinghouse on Family Violence ealth Canada-December 1993

۱۱) روی، ماریا (۱۳۷۷) «زنان کتک خورده» ترجمه مهدی قراچه داغی، چاپ اول، تهران، انتشارات علمی.

جدول شماره (۱) توزیع فراوانی اشکال خشونت جسمی از سوی همسر

درصد تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	شکل خشونت جسمی
۷/۱	۷/۱	۲۰	کشیدن موی سر
۲۳/۱	۱۵	۴۲	کتک زدن با اشیاء
۳۳/۹	۱۱/۸	۳۳	لگد زدن
۴۹/۲	۱۵/۳	۴۳	مشت زدن
۷۳/۱	۲۳/۹	۶۷	سیلی زدن
۷۸/۱	۵	۱۴	بیجانیدن دست یا پا
۸۸/۵	۱۰/۴	۲۹	هل دادن یا تنه زدن
۹۳/۱	۳/۶	۱۰	فشار دادن
۹۵	۲/۹	۸	چنگ زدن
۹۹/۳	۴/۳	۱۲	دست روی گلو گذاشتن
۱۰۰	۷	۲	سایر اشکال
	۱۰۰	۲۸۰	جمع

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی واکنش زنان هنگام بروز خشونت از سوی همسر

درصد تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	دفعات تکرار
۱۳/۶	۱۳/۶	۲۷	ترک کردن خانه یا موقعیت
۲۶/۲	۱۲/۶	۲۵	به حمام، دستشویی یا اتاقی رفتن و در را بستن
۵۲/۸	۲۶/۶	۵۳	از خود دفاع کردن
۵۶/۳	۳/۵	۷	حمله کردن به همسر
۹۸/۵	۴۲/۲	۸۴	هیچ کاری نکردن
۱۰۰	۱/۵	۳	سایر موارد
	۱۰۰	۱۹۹	جمع

جدول شماره (۳): نتایج کلی آزمون مجذور خی دو

متغیرهای مستقل متغیر وابسته	سن مرد	تحصیلات مرد	شغل مرد	نوع اعتیاد مرد	سابقه جنایی مرد
نوع خشونت	$X^2 = 0.1117$ $df = 2$ $p = 0.94$	$X^2 = 0.1646$ $df = 4$ $p = 0.95$	$X^2 = 3.182$ $df = 6$ $p = 0.97$	$X^2 = 0.118$ $df = 2$ $p = 0.98$	$X^2 = 0.24$ $df = 1$ $p = 0.62$

جدول شماره (۴): نتایج کلی تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون t در پنج فرضیه دوم

متغیرهای مستقل متغیر وابسته	سن مرد	تحصیلات مرد	شغل مرد	نوع اعتیاد مرد	سابقه جنایی مرد
دفعات تکرار خشونت	$F = 0.1728$ $p = 0.52$	$F = 1.28$ $p = 0.47$	$F = 1.99$ $p = 0.68$	$F = 0.191$ $p = 0.9$	$t = -1.48$ $p = 0.14$

نمودار شماره (۱): توزیع درصد فراوانی منابع کمکی مورد استفاده توسط زنان